

اشتغال زنان

(مجموعه مقالات و گفت‌وگوها)

به کوشش: لیلا سادات زعفرانی

پژوهش‌کنده زن و خانواده
(به سفارش مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری)
پاییز ۱۴۰۰

سرشناسه	زعفرانچی، لیلی سادات، ۱۳۵۰-
عنوان و نام پدیدآور	اشتغال زنان (مجموعه مقالات و گفتگوها) / به کوشش لیلا سادات زعفرانچی؛ [تهیه کننده] دفتر مطالعات و تحقیقات زنان؛ به سفارش مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری.
مشخصات نشر	تهران: ریاست جمهوری. مرکز امور زنان و خانواده، ۱۳۸۸.
مشخصات ظاهری	: ۴۰۰ ص.
شابک	: ۹۷۸۶۲۲-۹۷۹۴۰-۱-۲
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه.
یادداشت	: نمایه.
موضوع	: زنان -- اشتغال -- مقاله ها و خطابه ها.
شناسه افزوده	: ایران. ریاست جمهوری. مرکز امور زنان و خانواده
شناسه افزوده	: حوزه علمی قم. مرکز مدیریت حوزه های علمی خواران. دفتر مطالعات و تحقیقات زنان
رده بندی کنگره	۱۳۸۸ الف ۵ / ز ۷ / ۶۰۵۳ HD
رده بندی دیویی	: ۳۳۱/۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۱۸۴۵۶۴۳

اشتغال زنان (مجموعه مقالات و گفت وگوها)

مرکز مدیریت حوزه های علمی خواران
پژوهشکده زن و خانواده

- ◆ ناشر: پژوهشکده زن و خانواده
- ◆ ویراستار: محمدباقر انصاری
- ◆ طرح جلد: جواد روح
- ◆ صفحه آرا: حسین مظفری
- ◆ قطع و تعداد صفحه: ۴۰۰ صفحه، رقعی
- ◆ نوبت چاپ: اول پاییز، ۱۴۰۰
- ◆ شمارگان: ۵۰۰ نسخه
- ◆ چاپخانه: سلمان فارسی
- ◆ قیمت: ۶۵۰۰۰۰ ریال

مراکز پخش:

قم: بلوار الغدیر، کوچه ۱۰، پلاک ۵
 تلفن: ۰۲۵) ۳۳۶۰۳۳۵۷-۵۸ (۰۲۵) دورنگار: ۰۲۵) ۳۳۶۰۲۸۷۹
 تهران: بلوار کشاورز، خیابان نادری، کوچه حجت دوست، پلاک ۵۶
 تلفن: ۰۲۱) ۸۸۹۸۳۹۴۴
 پایگاه اینترنتی: www.wrc.ir؛ پست الکترونیکی: pajohesh@wrc.ir

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۷۹۴۰-۱-۲

فهرست مطالب

پیشگفتار ۱۳

مقدمه ۱۹

اشتغال زنان؛ عوامل، پیامدها و رویکردها

(از نگاه مدیریت اجتماعی)

محمد رضا زیبایی نژاد

اهمیت بحث درباره اشتغال زنان ۲۱

چیستی اشتغال ۲۳

پرسش‌های اساسی تحقیق ۲۴

۱. علل و عوامل رویکرد زنان به اشتغال ۲۵

۱-۱. تحول در ساختارهای فرهنگی، اجتماعی ۲۶

۱-۲. تحول در ساختار اقتصادی ۲۵

۱-۳. احساس مسئولیت اجتماعی ۲۸

۱-۴. ترس از آینده ۲۸

۱-۵. ویژگی‌های بازار کار (افزایش تقاضا برای کار زنان) ۲۹

۱-۶. افزایش اوقات فراغت ۴۲

۲. آثار و پیامدهای اشتغال زنان ۴۲

۲-۱. تحولات هویتی ۴۲

۲-۲. احساس رضامندی ۴۳

۲-۳. افزایش سن ازدواج ۴۴

۲-۴. فشار مضاعف ۴۵

۲-۵. تحول در ساختار خانواده و الگوی تفکیک نقش‌ها ۴۶

۲-۶. تأثیر بر فرزندخواهی ۵۰

۲-۷. تأثیر بر روابط مادر و فرزند ۵۱

۲-۸. تأثیر بر اقتصاد خانواده ۵۶

- ۵۸..... ۲-۹. تأثیر بر روابط خانوادگی.....
- ۶۱..... ۲-۱۰. تحول در سیاست‌ها و قوانین.....
- ۶۵..... ۲-۱۱. کاهش جمعیت.....
- ۶۶..... ۲-۱۲. افزایش آسیب‌های اجتماعی.....
- ۶۷..... ۲-۱۳. افزایش مزاحمت‌های جنسی در محل کار.....
- ۶۸..... ۲-۱۴. توسعه مشاغل جایگزین خانواده.....
- ۶۹..... ۲-۱۵. افزایش قدرت رقابت سرمایه‌داران در عرصه جهانی.....
- ۶۹..... ۲-۱۶. تغییر الگوی مشارکت اجتماعی زنان.....
- ۷۰..... ۳. رویکرد دینی به اشتغال زنان.....
- ۷۳..... ۳-۱. مذمت بیکاری و تن‌پروری.....
- ۷۳..... ۳-۲. تفکیک جنسیتی فعالیت‌ها.....
- ۷۴..... ۳-۳. تجویز فعالیت‌های اجتماعی زنان.....
- ۷۵..... ۳-۴. کم‌کردن زمینه‌های اختلاط و تیرج.....
- ۷۶..... ۳-۵. وجود کانون اقتدار در حوزه سرپرستی خانواده.....
- ۷۷..... ۳-۶. مسئولیت اقتصادی مردان.....
- ۷۹..... ۳-۷. حمایت از نقش‌ها.....
- ۸۱..... ۳-۸. توجه به مسئولیت‌های اجتماعی زنان.....
- ۸۳..... ۳-۹. تقویت حمایت‌های خویشاوندی.....
- ۸۴..... ۴. سیاست‌های مرتبط با اشتغال زنان.....
- ۸۷..... ۴-۱. بازنگاری در الگوها و شاخص‌های توسعه.....
- ۸۷..... ۴-۲. اصلاح نگرش‌ها به خانواده.....
- ۸۸..... ۴-۳. اصلاح الگوهای سبک زندگی.....
- ۸۹..... ۴-۴. اصلاح الگوی مشارکت اجتماعی و فرهنگی.....
- ۹۰..... ۴-۵. مدیریت منابع انسانی.....
- ۹۱..... ۴-۶. اصلاح نظام تأمین اجتماعی.....
- ۹۲..... ۴-۷. اصلاح نظام پولی.....
- ۹۲..... ۴-۸. اولویت اشتغال سرپرست خانوار.....
- ۹۳..... ۴-۹. ایجاد امنیت در محیط‌های کار.....
- ۹۳..... ۴-۱۰. توسعه مشاغل خانگی و انعطاف‌پذیر.....
- ۹۴..... ۴-۱۱. توسعه مشاغل نیمه‌وقت و دوره‌ای.....
- ۹۵..... ۴-۱۲. نظارت ویژه بر بازار کار زنان.....
- ۹۵..... ۴-۱۳. اصلاح مقررات ناظر به ساعت کار زنان در شب.....

فهرست مطالب ۷

۹۵	۴-۱۴. مهارت‌افزایی به اعضای خانواده.....
۹۶	۴-۱۵. مهارت‌افزایی زنان شاغل.....
۹۶	خاتمه.....
۹۸	منابع.....
۹۸	فهرست کتاب‌ها.....
۱۰۳	فهرست مقالات.....

بررسی نقش رسانه‌ها در روند اشتغال زنان

حوریه‌سادات برهانی

۱۰۵	مقدمه.....
۱۰۷	۱. نظریات تأثیر رسانه‌ها.....
۱۰۷	۱-۱. مرحله قدرت مطلق رسانه‌ها.....
۱۰۸	۱-۲. مرحله آثار محدود رسانه‌ها.....
۱۰۹	۱-۳. مرحله رسانه‌های قدرتمند.....
۱۱۰	۲. مبانی نظری.....
۱۱۰	۲-۱. نظریه برجسته‌سازی.....
۱۱۲	۲-۲. نظریه کاشت.....
۱۱۳	۲-۳. نظریه ناهماهنگی شناختی.....
۱۱۵	۳. روش‌شناسی.....
۱۱۷	۴. پرسش اصلی تحقیق.....
۱۱۸	۵. فرضیه‌های تحقیق.....
۱۱۸	۶. نحوه محاسبه روایی و پایایی تحقیق.....
۱۱۹	۷. یافته‌های تحقیق.....
۱۱۹	۷-۱. فراوانی داده‌ها.....
۱۱۹	۷-۱-۱. محتوای مطالب.....
۱۲۰	۷-۱-۲. اخبار اختصاصی زنان.....
۱۲۰	۷-۱-۳. رویکرد انتقادی به وضع موجود در جامعه.....
۱۲۰	۷-۱-۴. جهت‌گیری در قبال اشتغال زنان.....
۱۲۱	۷-۱-۵. کدام منبع اخبار را می‌سازد.....
۱۲۲	۷-۲. آزمون فرضیه‌ها.....
۱۲۲	۷-۲-۱. بین محتوا و اخبار اختصاصی زنان رابطه معناداری وجود دارد.....
۱۲۲	۷-۲-۲. بین مطالبی که به زنان اختصاص دارند و رویکرد انتقادی.....

۳۴۳	۲-۱. اشتغال واجب
۳۴۵	۲-۱-۱. الزام به انفاق به واسطه نکاح
۳۴۶	۲-۱-۲. الزام به انفاق به واسطه قرابت
۳۴۸	۲-۲. اشتغال مباح
۳۴۸	۲-۲-۱. مامایی
۳۴۸	۲-۲-۲. ریسندگی زنان
۳۴۹	۲-۲. اشتغال مستحب
۳۵۰	۲-۳-۱. مضاربه
۳۵۰	۲-۳-۲. مزارعه
۳۵۲	۲-۴. مشاغل مکروه و حرام
۳۵۲	۲-۴-۱. آرایشگری
۳۵۲	۲-۴-۱-۱. وجوه حرمت در آرایشگری
۳۵۶	۲-۴-۱-۲. وجه کراهت در آرایشگری
۳۵۶	۲-۴-۲. آواز خوانی (خوانندگی)
۳۵۸	۲-۴-۳. نوحه خوانی
۳۵۹	۲-۴-۳-۱. حرمت نوحه خوانی
۳۶۰	۲-۴-۳-۲. کراهت نوحه خوانی
۳۶۰	۲-۴-۳-۳. جواز نوحه خوانی
۳۶۲	نتیجه
۳۶۵	منابع

اشتغال زنان

۳۶۷	گفت‌وگو با دکتر رزاقی
-----	-------	-----------------------

اشتغال زنان

۳۸۹	گفت‌وگو با سرکار خانم دکتر مکنون
۳۹۷	فهرست اعلام

پیشگفتار

جهان امروز شاهد توسعه، پیشرفت و صنعتی شدن کشورها، تکرر فعالیت‌ها و تخصصی شدن مشاغل است. دانش‌بنیان شدن جوامع پیشرفته، تغییر وضعیت فعالیت‌ها از کار بدنی به فعالیت‌های فکری، تأثیر شگرف ابتکار و خلاقیت و نوآوری بر نیروی بدنی و هدایت مشاغل فکری در کنار مشاغل فیزیکی و یدی، توسعه نظام آموزش و پژوهش و فناوری و برقراری نظام دانایی‌محور از مهم‌ترین شاخص‌های این عصر است.

نگاهی گذرا به جهان معاصر از ورود زنان به حرفه‌دانش و پژوهش و فناوری، دستیابی به توانایی‌های بالای علمی و تحصیل هنرها و مهارت‌های مهم صنعتی و فنی، و در مواردی ربودن گوی سبقت از مردان حکایت دارد. از سوی دیگر، سیاست‌های حمایتی دولت‌های جدید در زمینه حمایت از مشاغل زنان، به عهده‌گیری بسیاری از کارکردهای خانواده از جانب دولت و نیز نهادهای مردمی خصوصی چون شیرخوارگاه‌ها، مهدکودک‌ها و مدارس، کاهش فعالیت‌های خانه‌داری به دلیل وجود وسایل پیشرفته و صنعتی و در نتیجه آزاد شدن وقت زنان در خانه، و از سوی دیگر، افزایش هزینه‌های زندگی در شهرهای صنعتی، موجب شده است تا زنان به اشتغال بیرون از خانواده روی آورند و دوشادوش مردان در فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی شرکت جویند. این امر گرچه ممکن است گاه از سر اضطرار باشد، اما امروزه در بسیاری کشورها به یک ارزش و معیار توسعه بدل شده است. با وجود این نباید از

پیامدهای اشتغال زنان برای خانواده، و تأثیر آن بر وضع روحی و روانی و اخلاقی آنان و جامعه نیز غافل ماند. لوازم و مقارنات اشتغال از قبیل جدایی از خانه، تأثیر منفی بر فرزندخواهی، دوری از فرزند، حضور در محیط‌های کاری مختلط، انتقال خستگی ناشی از کار به کانون آرام خانواده، پیامدهای روحی و روانی اشتغال بر زنان شاغل و نیز بسیاری آثار دیگر را هم باید در نظر گرفت.

مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، افزایش میزان مشارکت زنان در عرصه اجتماع و خانواده از طریق بررسی علمی و کارشناسانه موضوع و ارائه راهکارهای به دست آمده به مراجع تصمیم‌گیر، و همچنین ارائه الگوی زن مسلمان به منزله نماد آزاداندیشی، آزادگی، عفاف و وارستگی، و از طرفی شناخت مسائل و مشکلات زنان در جامعه، خانواده و محیط کار را به‌مثابه بخشی از اهداف در سرلوحه کار خویش قرار داده است. این مرکز، اکنون برای تحقق اهداف یاد شده و به‌منظور بررسی علمی و کارشناسانه، موضوع اشتغال زنان را به‌منزله یک برنامه پژوهشی با ابعاد مختلف به سامان رسانده است. این مجموعه حاصل تلاش گروهی از محققان و پژوهشگران حوزه زن و خانواده است که هر یک کوشیده‌اند بخشی از مسائل مربوط به حوزه اشتغال زنان را بررسی و به پرسش‌های بنیادین در این زمینه پاسخ دهند.

اولین مقاله به عوامل، پیامدها و رویکردهای اشتغال زنان از نگاه مدیریت اجتماعی می‌پردازد. پژوهشگر در این نوشتار می‌کوشد به علل و عوامل رویکرد زنان به اشتغال پرداخته، پیامدهای اشتغال زنان را بر خود آنان، خانواده و جامعه بررسی و با نگاه به متون دینی، وضعیت اشتغال زنان را در عصر حاضر و با رویکرد دینی بررسی کند و به داوری درباره سیاست‌های دولت در عرصه اشتغال زنان بپردازد.

نویسنده در این مقاله با استفاده از منابع گسترده، محورهای چهارگانه فوق را به صورت تفصیلی کاویده است و با استفاده از آمارها و پژوهش‌های موجود، وضع کنونی را بررسی کرده و با استفاده از متون و آموزه‌های دینی به داوری درباره آنها پرداخته است.

مقاله دوم، نقش رسانه‌ها در روند اشتغال زنان را بررسی کرده است. نویسنده در این نوشتار به تأثیرات اجتماعی رسانه پرداخته و به سه مرحله